

★

NICOLAE BĂNICA-OLOGU

**STRUCTURA HABITATULUI CITADIN ÎN
RÂMNICUL MEDIEVAL***

★

Așezare veche de peste două milenii, mărturie stind descoperirile arheologice din ultimii ani de la Cetățuia, zona Râmnicului se caracterizează printr-o locuire permanentă de către daci, daco-romani și români, într-o arie restrinsă, favorizată pe de o parte de condițiile natural-geografice, iar pe de altă parte de densitatea relativ mare a locuirii.

Dintre multele opinii exprimate privind geneza orașului medieval, cea exprimată de Ștefan Olteanu ni se pare justă : orașele au apărut din așezări sătești sau pe anumite locuri unde se țineau târguri periodice, fiind în esență rezultatul activității productive și al necesităților de schimb, fiecare așezare de acest gen, fiind situată într-o regiune dens populată, aproximativ în centrul unui grup de sate care cu excepția unora au precedat așezarea urbană¹.

În perioada stăpiniștilor romane centrul politico-social al zonei se afla la Stolniceni (Buridava romană), care după retragerea aureliană în fața năvâlirii populațiilor migratoare cunoaște o decădere rapidă, știut fiind faptul că aceștia au distrus în primul rînd orașele, iar locuitorii se retrag în păduri. În aceste condiții se produce o mutație în sfera organizării social-economice și politice a zonei, spre nord, într-un teritoriu organizat acum într-o obște teritorială având ca lmită : la nord Cetățuia, la sud Stolnicenii, la est Oltul și la vest culmile dealurilor Capela și Troianu. Obștea cupoștea o puternică stabilitate social-economică condiționată de o mare densitate a locuirii, dar și de condițiile specifice pe care le oferea teritoriul amintit.

La începutul mileniului al II-lea, dintre satele obștii — Râmnic, Cetățuia, Ulița, Licura, Hinătești, Troianu, Copăcel, Sto'niceni și.a. — un rol deosebit începe să-l joace Râmniciul, datorită poziției sale centrale (situat pe platforma dintre dealul Capela și Olt) și a unor condiții speciale de apărare (cu spatele acoperit de nepătrunsa pădure).

* Prezentul studiu reprezintă capitolul I din lucrarea „Moșteniri și permanențe ale civilizației medievale românești. Râmniciul între veacurile XIV—XVIII”, în curs de tipărire.

1. Ștefan Olteanu, *Cercetări cu privire la geneza orașelor medievale din Tara Românească*, în : „Studi”, an. XVI (1963), nr. 6, p. 1 268—1 269.

In condițiile organizării social-economice și politice a obștii în timpul stăpinirilor temporare a unor populații în migrație, a apariției și dezvoltării relațiilor feudale, în urma legăturilor cu noi stăpini, zona cunoaște un proces de dezagregare demografică a obștii, producindu-se mutații însemnate, spre cel mai populat sat și cel mai bine plasat strategic.

În veacurile IX—XIII, în jurul Râmniciului se va forma și dezvolta o formațiune politică românească — fie și în acceptiunea de cnezatul lui Farcăș, cum încearcă să acrediteze Nicolae Iorga —² sau sub conducerea unui alt voievod local.

Aveam certitudinea însă, că la începutul veacului al XIII-lea, Râmnicul era oraș — în spiritul și în limitele organizării medievale — pentru că numai astfel, am putea explica masiva colonizare săsească din a doua jumătate a secolului. Populația germanică a sașilor în mare parte mesteșugari, au venit la sud de Carpați numai acolo unde găseau așezări puternice, organizate după canoanele jurisdicției feudale, în aceiași situație cu orașul nostru găsindu-se și Câmpulungul.

Cea dintâi atestare documentară a orașului poate fi considerată 20 mai 1388, cind într-un hrisov Mircea cel Bătrân întărește m-rii Cozia o „moară la Râmnici”³. Originea numelui orașului — în redacția Râbniț, Râmnic, Râmnic, s.a. — este legată etimologic de sensul „de pește” și de originea acestuia slavonească⁴. Referitor la întrebarea, cine a purtat acest nume întâi — orașul sau riu? (este vorba de apa care curge pe lingă Râmnic și se varsă în Olt) — inclinăm să credem, că apa și-a luat numele de la oraș, folosind ca argument numele pe care același riu le-a avut în diferite perioade istorice, de-a lungul curgerii sale. De altfel, hrisovul domnesc din 8 ianuarie 1392, prin care se hotărniceste minăstirii Cozia moșia Hinăteștilor spune „și pînă la apa Râmniciului”, nu „și pînă în apa Râmniciului”⁵. Explicația stă într-o realitate topografică: la vîrsarea în Olt apa Râmniciului facea o zonă inundabilă, propice creșterii peștelui și pescuitului, care a făcut ca redacția „ribnic”-pescărie să se confundă, pierzindu-se în negura vremurilor.

Încă de la începuturi orașul a apărut ca reședință a județului Vilcea⁶, ceace vine să demonstreze originea foarte veche a unității teritorial-administrative vâlcene și a așezărilor sale.

Două sunt întrebările cărora istoriografia românească n-a reușit să le dea un răspuns deplin: cum și cind au apărut orașele?

Printre cele mai vechi orașe ale spațiului românesc este și Râmnicul, în istoria căruia adevărul istoric și legenda se contopesc, substituindu-se perfect. Puțin cercetat arheologic pentru perioada de început, în condițiile în care izvoarele scrise sunt sărace în informații, logica fenomenologiei istorice creează silogisme cu funcții de adevăr irefutabil.

2. Nicolae Iorga, *Farcăș-Vilcea cnezatul*, în: „Revista istorică”, an. XV, (1929), p. 191—192.

3. „..., Documenta Romaniae Historica, B, Tara Românească, vol. I, (1247—1500), București, 1966, p. 28 (în continuare citat: DRH).

4. Iorgu Iordan, *Toponomia românească*, București, 1963, p. 98.

5. „..., D.R.H., B, T.R., vol. I, p. 42—45.

6. *Ibidem*.

În apusul Europei orașele au apărut pe nivelurile de civilizație română, în jurul curții unui senior feudal sau prin fundație, și arareori ca aglomerări spontane.

Datorită unor condiții exceptionale, Râmniciul a apărut în apropierea puternicel așezări geto-dace de la Buridava (Ocnita-Cosota) și a castrului roman de la Stolniceni, situat de o parte și de alta a drumului roman — condiție obligatorie în procesul urbanizării în feudalismul timpurii — și în jurul său a gravitat viața social-economică a întregii zone.

Care au fost atunci condițiile exceptionale?

În primul rînd bogăția resurselor naturale — sarea, lemnul și peștele — și condițiile foarte avantajoase de exploatare, făceau ca raportul dintre om și natură să aibă un caracter mai puțin antagonist.

În al doilea rînd, posibilitățile de valorificare a excedentului realizat, atât în comerțul intern, cât și în cel extern. Fiind așezarea cu cel mai mare grad de concentrare demografică, Râmniciul se transformă treptat într-un sat-tîrg spre care se îndreptau toate produsele destinate schimbului. Aici, se întretaie și două drumuri principale de tranzit: drumul roman (sau al sării) și drumul subcarpatic, atât de sigur în perioada migrațiilor.

În al treilea rînd, poziția geografică îl oferă condiții exceptionale de apărare, asemănătoare unei cetăți naturale. Importanța strategică a așezărilor rîmîne permanentă de-a lungul întregului ev mediu; ipoteza emisă de Ion Donat, care raportează funcția militară la legătura indisolubilă existență între poziția geografică și minăstirile care se vor ridica pe valea Oltului, având ca scop apărarea defileului bătrînului riu, ni se pare justă⁷.

Procesul de transformare a satului medieval în sat-tîrg, apoi în tîrg, și mai tîrziu în oraș, este un proces de durată, de aproape cîteva secole. Autorii Marelui dicționar geografic al României, referindu-se la perioada în care s-a format orașul, îl recunosc ca așezare urbană, în anii 1240—1250, iar la 1290 devine capitală a județului Vâlcea⁸. Căutînd originile orașului, Nicolae Iorga ajunge la concluzii eronate: cum că „viața orășenescă adevărată n-a existat niciodată în Oltenia”⁹, asemenea părților munțioase ale Tăril Românești sau în Moldova, unde existau cetăți întemeiate de sași, de unguri, de nemți, polonezi sau armeni, mandatari ai unui drept municipal organizat după normele jurisdicției feudale. În timp ce Râmniciul a imprumutat „felul de cîrmuire prin județ și pîrgari”.

Considerăm că săsii așezați la Râmnic (cea mai mare colonie din Oltenia și a două din Țara Românească, după cea din Cămpulung) au sosit aici pentru că orășul era un centru bine organizat. Nu Râmniciul a imprumutat forma de cîrmuire, ci ea era specifică întregului spațiu românesc.

Hotarul orașului. Amintim că orașul a luat naștere prin procesul de concentrare și centralizare în jurul unui sat central — în cazul nostru Râmniciul — a satelor periferice din necesități economice, sociale și politice. Satul central situat pe platforma pe care dealul Capela o făcea spre

7. Ion Donat, *Fundațiunile religioase ale Olteniei*, în: „Arhivele Olteniei (în continuare citat „A.O.”), an. XV (1936), nr. 86—88, p. 284.

8. ***, *Marele dicționar geografic al României*, București, vol. V, 1902, p. 243—246.

9. Nicolae Iorga, *Din istoricul Râmniciului Vâlcii*, în: „Naționalul Vâlcii”, (în continuare citat „N.V.”), an. IV (1936), nr. 103, p. 126.

Olt, cuprins între limitele ipotetice : Biserica domnească, cu hramul Buna Vestire, Bărăția catolică și la nord Episcopia, alcătuit după canoanele topografice ale orașelor medievale românești, s-a dezvoltat de timpuriu ca principală piață de schimb cu exteriorul. Satul-tîrg era străbătut de la nord la sud, de drumul bătrîn, drum care lega Transilvania de Țara Românească și de aici mai departe cu lumea balcanică.

Ulița. Ulița a fost dintr-un început sat de moșneni, răminind astfel veacuri de-a rindul chiar în condițiile afirmării Râmnicului. Procesul cristalizării relațiilor feudale se face în același timp cu ale întregii obști. La 8 ianuarie 1382, Mircea cel Bătrân dăruieste Coziei proprietăți de o parte și de alta a apei Râmnicului, cu care ocazie dă „și Ulița la Râmnic pe Olt”¹⁰. Domnul a dăruit ctitoriei sale numai o parte din satul Ulița și anume țigănia (se știe că în evul mediu și mai apoi în timpurile moderne, vatrele de locuire ale țiganilor — locul unde își așezau sălașele — se aflau la marginea centrelor de sat românești). Rațiunea prin care s-a făcut această danie este legată de mărimea moșiei Hinătestilor, „cu tot hotarul pînă la Troian și pînă la apa Râmnicului”, acești țigani reprezentând forță de muncă atât de necesară și atât de scumpă. Documentele ulterioare confirmă ipoteza pe care o susținem ; hrisovul lui Radu Prasnaglava din 19 iunie 1421, prin care se întărește minăstirilor Cozia și Codmeana, toate daniile făcute de tatăl său (Mircea cel Bătrân — n.b.o.), document pe care nu-l putem caracteriza nici incomplet, nici tendențios cum tinde să credă Cornelius Tamaș¹¹. Satul „Ulița de la Râmnic” nu putea fi citat în această danie — printre celelalte sate — pentru că nu satul întreg a fost dăruit, ci o parte nelegată de relația dreptului feudal al proprietății obștii asupra pămîntului, știut fiind că la începutul feudalismului românesc țiganii erau proprietatea domniei. De altfel, documentul consemnează realitatea : „... și metohurile de la Râmnic (micile chinovăi puse să administreze moșia — n.b.o.) și cu cinci mori și iarăși 45 de sălașe de țigani”¹², care nu sunt altii decât cei din Uliță.

Nici documentul din 25 iunie 1436 de la Alexandru Aldea nu poate aduce informații în plus ; acum țiganii minăstirii sunt cumulați — 300 de țigani reprezentând aproximativ 50—60 sălașe — majoritatea fiind din Uliță¹³. Hrisovul păstrat de la Basarab al II-lea și datat 9 ianuarie 1443, prin care sunt reintărite daniile făcute Coziei sub domniile anterioare, ne aduce informația așteptată : „... și țiganii de la Ulița din Râmnic”¹⁴, pentru că opt ani mai tîrziu și Vladislav al II-lea, să ne spună același lucru la 7 august (1451), „... și țiganii după Ulița de la Râmnic”¹⁵ etc.¹⁶.

10. ***, D.R.H., B. T.R., vol. I, p. 44.

11. Cornelius Tamaș, *Dreptul de proprietate al minăstirii Cozia asupra „Uliții din Râmnic”*, în : „Studii valcene”, 1971, Râmnicul Vâlcea, p. 14.

12. ×

13. ***, D.R.H., B., T.R., vol. I, p. 136—140.

14. Ibidem, p. 167—168.

15. Ibidem, p. 187—188.

16. Cf. următoarele dani : Basarab cel Bătrân, 15 iulie 1475 (Ibidem, p. 247—250) ; Basarab cel Tinăr, 9 septembrie 1478 (Ibidem, p. 265—268) ; Mihnea Turculeț, 25 iulie 1580 (***, *Documente privind istoria României*, B. T.R., în continuare : D.I.R.), Veac XVII, vol. IV, p. 479—480 ; Mihai Viteazul, 5 iulie 1598 (D.R.H., B. T.R., vol. XI, p. 411—412).

Nu avem informații documentare despre organizarea politico-administrativă a satului în perioada de relativă autonomie și în timpul procesului de integrare în Râmnice.

Găsim în schimb destui localnici având proprietăți mai mari sau mai mici, unii dintre ei deținând și demnități. Stoica mare paharnic — ridicat sau ajuns aici prin dani și zestre — avea împreună cu frații săi „veche și drepte ocine și dedină în Uliță”¹⁶, Petru postelnic și soția sa Dumitra, cărora Alexandru Mircea le întărește la 14 iunie 1571, „ca să le fie satul anume Uliță, care este lingă orașul Râmnice, tot satul cu dinsul și cu minăstirea Arhanghelului și cu morile și cu tot hotarul pentru că acest sat a fost al jupanitului Dumitra, veche și dreaptă ocină și moștenire de la părintele ei jupan Stoica armaș și el agonisit încă în zilele răposatului Radu voievod cel Bun (Radu cel Mare — n.b.o.)”¹⁷, ocina citată de acest document se află în partea satului dinspre apus din dreptul dealului Arhanghelului. La 9 ianuarie 1576, același domnitor întărește Episcopiei ocina din Uliță a lui Stanciu lofogăt¹⁸, iar Gheorghe pribogul și fratele său Ioan lofogăt din Bujoreni cumpără ante 8 martie 1592, ocină în Uliță de la episcopul Mihail¹⁹.

Identificarea topografică a Uliței o datorăm lui Aurelian Sacerdoteanu, care într-un studiu despre originile orașului, crede că Ulița bisericii sfintului Gheorghe de mai tîrziu se suprapune vechiului sat Uliță²⁰. La această afirmație aducem corectarea, că satul se întindea pe malul stîng al apei Râmnicului de o parte și de alta a „Drumului cel Mare”. Partea satului aflată la răsărit de acest drum va intra prin cumpărări și zestre în proprietatea Rudenilor în veacul al XVI-lea; documentele ulterioare ne vor arăta pe acești mari boieri ai Vâlcii, ca stăpini ai acestei părți de sat în care vor cîtitori prima fundație a „bisericii rudenești”.

Procesul de integrare a Uliței în Râmnice a fost de durată. El s-a realizat la început prin punți de legătură — ulițe intermediare — cum ar fi Ulița lui Oprea vîstierul, aflată în „hotarul orășeanilor”²¹, la 30 octombrie 1517. La cumpăna veacurilor XVI și XVII, Ulița poate fi considerată ca parte a orașului, fiind intrată sub jurisdicția acestuia. Radu Șerban întărește la 24 aprilie 1609 lui Dumitru lofogăt și lui Ghin diacon din Uliță „ocina în satul Uliță”²², pentru că la 22 mai 1616 „bătrinii orașului și județul cu 12 pîrgari” să dea carte popel Ghin (acum paroh la biserică Cuviioasa Paraschiva), „să se știe că au cumpărat de la Cărtian, Gheorghe, Calotă și Stanciu... ocină în Uliță”²³, cumpărare pe care o va întări și domnul țării, Alexandru Iliaș, la 30 octombrie 1616²⁴. Disputa dintre județ, care avea alături cei 12 pîrgari ai orașului și Pătru postelnic, cel că-

16. ***, D.I.R., B. T.R., veac. XVI, vol. II, p. 271, document din 13 octombrie 1543 prin care Radu Paisie întărește ocini la Copăcel, Bujoreni și în Uliță.

17. *Idem*, vol. VI, p. 29—30.

18. *Idem*, vol. IV, p. 213—214; la 8 ianuarie 1584 Petru Cercel întărește Episcopiei daniile Stanciului lofogăt (*Idem*, vol. V, p. 146—147).

19. *Idem*, vol. VI, p. 43.

20. Aurelian Sacerdoteanu, *Originea și condițiile social-economice ale dezvoltării reședinței oraș Râmnice Vâlcea*, în: „Buridava”, Studii și materiale, Muzeul Județean Vâlcea, 1972, p. 41.

21. ***, D.R.H., B. T.R., vol. II, p. 316.

22. ***, D.I.R., B. T.R., veac. XVII, vol. I, p. 375—376.

23. *Idem*, vol. III, p. 241.

24. *Ibidem*, p. 46—47.

ruia Alexandru Mircea II dăduse hrisov la 14 iunie 1571, este un proces firesc, cind orașul își apără recenta proprietate împotriva încercărilor de sustragere de sub autoritatea sa : „el au avut pîră înaintea domniei mele cu orășenii din Râmnic, cu sudețul și cu 12 pîrgari. Si aşa au pîrt sudețul și 12 pîrgari că acest sat Ulița n-a fost de moștenire al lui jupan Pătru postelnic și al jupaniței lui Dumitra, ci a fost sat domnesc (mențiune clară că a fost sat de moșneni — n.b.o.). Si au vrut sudețul și cei 12 pîrgari să facă satul Ulița orășeni, să-i alipească cu orășeni”²⁵. Judecind hrisoavele Domnul ajunge la concluzia că „satul Ulița n-a fost ocină domnească și nici sat domnesc”, dind astfel dreptate (din anumite interese !) boierului și dregătorului său.

Caracterul antagonist dintre oraș și marii proprietari feudali aflați în afara limitelor hotarului său, cunoaște o asemenea ampolare, spre sfîrșitul veacului al XVI-lea, în condițiile în care procesul de integrare era aproape încheiat. Egumenul Coziei se plinge și el lui Mihai Viteazul că administrația Râmnicului încerca „să-i alipească cu orășenii... și... din cauza orășenilor care trag pe vecinii lor ca să dea bir la oraș împreună cu dinșii”²⁶, fapt pentru care la 5 iulie 1598, domnul dă hrisov în care hotărniceste proprietatea mînăstirii... de la moara de postav pe Ulița cu tiganii pînă la Mișei și cu Licura toată”²⁷. Încercarea de a cuprinde în hotarul orașului și întregii vître a satului Ulița eşuață. Administrația orașului nu renunță și este necesară intervenția domnului Gavrilă Movilă în favoarea mînăstirii : „să se apere tiganii sfintei minăstiri..., ori meșteri în fier, ori rudari, orice meșteri... să nu albă treabă, ci cui vor lucra să le plătească cu bani”²⁸.

În veacul al XVII-lea, însă, satul Ulița ne apare ca integrat definitiv în habitatul orășenesc ; ne-o spune Matei Basarab care în hrisovul dat mînăstirii la 11 august 1638, îl dăruiește „vinăriciul de la Ulița cea Mare de la Râmnic, vinărici pentru vinărici”²⁹. De aici încolo noua denumire râmine *Ulița cea Mare*³⁰, chiar dacă mai avem documente care îl spun simplu Ulița.³¹ Numai tiganii vor râmine în continuare în proprietatea mînăstirii Cozia³².

Licura. Informațiile documentare despre Licura sunt puține, această situație îngreuinând reconstituirea topografică a hotarelor și a vîtrei satului. La 16 septembrie 1440, Vlad Dracul întărește lui Dorotei ieromonah „ca să-i fie locul de mînăstire numit Licura..., i-a dat domnia mea să ridică mînăstire în hotarul Râmnicului, la Licura, ca să fie în ctitoria domniei mele și că va fi popa Dorotei viu, să fie cîrmuitor și egumen al aceluia loc, de nimeni neclintit”³³. Știm sigur însă, că n-a fost niciodată

25. ***, D.R.H., B. T.R., veac. XVI, vol. VI, p. 29—30.

26. ***, D.R.H., B. vol. XI, p. 411—412.

27. Ibidem, p. 590—581, Mihai Viteazul împrumută de la mînăstirea Cozia 20 000 de aspri, pentru campania din Transilvania, doc. datat cca. 20 oct. 1599—1600.

28. Arh. Stat. Vilcea, *Condica m-rii Cozia*, ms. 86, doc. 69.

29. Ibidem, doc. 9 ; mai înainte Vlad Călugărul întărește Coziei „vinăriciul ce este domnesc”, (D.R.H., B. I, p. 337—341, 17 aprilie 1488) ; Radu Paisie făcuse același lucru la 8 ianuarie 1539 (D.R.H., B. XVI, II, p. 255—257).

30. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/12.

31. Idem, p. XLVI/7, 2 iunie 1676.

32. Arh. Stat. București, Cozia, p. VII/2, 11 octombrie 1725.

33. ***, D.R.H., B. vol. I, p. 157—159.

ridicată minăstire în acel loc. Peste aproape un veac și jumătate Mihnea Turcicul întărește la rindu-i Coziei (15 iulie 1580), „ocina... pe vechiul hotar de la Vișăi, pînă la via lui Oprea spătărelului, iar de aici peste tot, anume Licura toată”³⁴.

Dimensiunile topografice ale Licurei erau destul de modeste. Față de planimetria spațială a orașului, arăta ca o prelungire spre sud, dincolo de apa Râmnicului. La sfîrșitul veacului al XVI-lea, satul nu avea mai mult de 20—25 de case (gospodării) și un număr de 40—45 de proprietăți, multe dintre ele aparținând megieșilor din oraș sau din Uliță. Cu ocazia hotărniciei moșiei Coziei pe care o face Mihai Viteazul la 5 iulie 1598, citează: „și cu toată Licura și cu tot hotarul”³⁵; dania domnească necu-prinzind toate proprietățile Licurei, ci numai ocina domniei. Două decenii și jumătate mai tîrziu, popa Stanciu de la Ocna Mare lasă cu limbă de moarte o vie la Licura, pe care Radu Mihnea o întărește la 11 aprilie 1636³⁶.

Circulația proprietăților în limitele satului Licura se fac destul de lente. Stoian chiproviceanul, neguțător din Ocna Mare, cumpără o vie de la Stoian Cărpeneșorul, pe care o vinde ante 17 februarie 1698 fratei său Chera din Râmnice, iar urmașii Cherăi — Jana și Toma — o vinde minăstirii Cozia³⁷. Mecul logofăt din Ocnele Mari vine egumenului Coziei via de la Licura „cu casa de acolo și cu pivniță și cu toată livezile și cu tot pomelul, cît sunt împrejurul viei, precum am ținut și eu, cu taleri 85”³⁸. Între megieșii din Licura și minăstirea Cozia apar deseori conflicte ca cel din toamna lui 1733, cînd Ghenadie egumenul Coziei îl roagă pe episcop să dea o carte spre a-i potoli pe vecinii viei minăstirii, care îl supărău pentru ocina cumpărată de la Stan Cărpeneșanu (același cu Stan Cărpeneșorul de la 1698), „în hotarul Ocnei îngă Hinătești”³⁹. Dimensiunile reduse ale satului la începutul evului mediu a făcut ca în scurt timp ocina să fie împărțită între satul Uliță și minăstirea Cozia. Pentru veacul de sfîrșit al feudalismului documentele ne păstrează mai mult toponimicul „dealul Licurei”⁴⁰.

Hinătești. Apare documentar la 20 mai 1388 odată cu Râmnicul, cu care ocazie nu se prezintă bine delimitat ca așezare rurală, avînd un hotar întins, de la Troian și pînă la apa Râmnicului. Cu aceiași ocazie se menționează o curte boierească a lui Tatul și o biserică aflată în limitele domeniului feudal. Argumentele oferite de acest document l-au determinat pe Aurelian Sacerdoțeanu să credă că Hinătești au aparținut unui mare feudal local, a cărui genealogie avea col puțin două-trei generații și că odată cu dispariția acestuia fără moștenitori, a fost posibilă trecerea pro-

34. ***, D.I.R. B., veac. XVI, vol. IV, p. 479—480.

35. ***, D.R.H., B, vol. XL, p. 411—412.

36. Arh. Stat. București, MSS. 209, f. 78.

37. Idem, Cozia, p. IX/3; MSS. 215, f. 95—96.

38. Idem, Codica m-rii Govora, MSS. 234, f. 292—922 v; la 8 ianuarie 1702 Constantin Brâncoveanu întărește această vinzare (Arh. Stat. București, MSS. 234, f. 293—294).

39. Arh. Stat. București, Cozia, p. XLVIII/41, 29 septembrie 1733.

40. Idem, Codica Coziei, MSS. 215, f. 96—96 v; MSS. 209, f. 85; Ștefania monahia de la Ocne dăruiște minăstirii trei răzoare de vie la 10 octombrie 1759, iar popa Preda din satul Cheia vine lui Pătru Neamțul două răzoare de vie cu 8 tl. (Idem, MSS. 215, f. 96 v-97).

prietății lui, cu aprobatarea domniei, în domeniul minăstirii Cozia⁴¹. Curtea să cu case, anexe, biserică și întregul sat, constituie structura tipică a domeniului feudal în această perioadă istorică. Credem că Hinăteștii au apărut ca sat nu prin colonizare în jurul domeniului feudal, ci el a existat ca așezare, fiind subordonat și cotropit de feudalii din familia Tatul. Din punctul de vedere al condițiilor demografice, Hinăteștii intră în categoria satelor mici; numai așa ne putem explica pierderea atât de ușor a personalității juridice la începutul evului mediu. Dacă hrisovul dat de Mircea cel Bătrân la 20 mai 1388 citează în dianie doar „curtea pe locul Hinăteștilor, pe care a dăruit-o Tatul bisericii”⁴², următoarele două hrisoave păstrate de la același domn ne prezintă altă situație: „și satul numit Hinăteștii cu tot hotarul pînă la Troian și pînă la apa Râmniciului”, 8 ianuarie 1392⁴³, iar documentul datat la începutul veacului XV „și pe Râmnic satul Hinătești”⁴⁴.

Între informația dată de primul hrisov și următoarele două, apar de la prima vedere cîteva nuanțări topografice:

- a) la 20 mai 1388, domnul nu a dăruit întreaga vatră a satului;
- b) și, din această cauză a fost necesară inscrierea într-un hrisov nou a limitelor daniilor făcute (probabil în fața unor nemulțumiri locale, din partea altor feudali sau a obștii);
- c) clarificată situația, în ultimul document, se citează satul, ne mai făcindu-se hotărnicia moșiei dăruite.

Hrisoavele ulterioare date de Radu Prasnaglava⁴⁵, Dan al II-lea⁴⁶, Alexandru Aldea⁴⁷, Basarab al II-lea⁴⁸, Vladislav al II-lea⁴⁹, Basarab (cel Bătrân) Laiotă⁵⁰, Basarab cel Tânăr⁵¹, Vlad Călugăru⁵², Radu Paisie⁵³, întăresc minăstirii satul, fără a se hotărni moșia. În veacurile următoare, documentele vorbesc mai mult despre moșia Hinătești a minăstirii Cozia, decit despre vatra satului propriu zis. Moșnenii se mută în oraș păstrându-și proprietățile, iar țăraniii aserviți intră în proprietatea minăstirii Cozia.

Satele Troianu, Copăcelu și Stolniceni vor rămine în afara orașului, păstrînd însă o permanentă legătură prin relațiile de schimb, stabilită încă de la începuturi între oraș și sat.

Structura orașului. Râmnecul — consideră Nicolae Iorga — s-a dezvoltat dintr-un tîrg, dintr-o stradă⁵⁴. Afirmația în parte este justă, pen-

41. Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 40—41.

42. ***, *D.R.H.*, B, vol. I, p. 27.

43. *Ibidem*, p. 44.

44. *Ibidem*, p. 59.

45. *Ibidem*, p. 99, 1421 iunie 19.

46. *Ibidem*, p. 111, 1424 decembrie 12.

47. *Ibidem*, p. 139, 1436 iunie 23.

48. *Ibidem*, p. 167, 1443 ianuarie 9.

49. *Ibidem*, p. 188, 1451 august 7.

50. *Ibidem*, p. 249, 1475 iulie 15.

51. *Ibidem*, p. 267, 1478 septembrie 9.

52. *Ibidem*, p. 339, 1488 aprilie 17.

53. ***, *D.R.H.*, B, veac. XVI, vol. II, p. 256, 1539 ianuarie 8.

54. Nicolae Iorga, *Drumuri și orașe din România*, București, 1904, p. 27; același istoric furat uneori de stări exalte, a emis și teze neconforme realității, în contradicție cu unele teze juste referitoare la aceeași problemă; în art. „Din trecutul Râmniciului Vâlcii”, găsim formulată ideea că originile orașului sunt legate de o mă-

tru că orașul la începutul evului mediu avea ca ax central străvechilul drum roman. Procesul de aglomerare urbană, realizat prin creșterea numerică a populației, a creat condițiile intensificării fenomenului de urbanizare prin apariția unor străzi noi.

Inexistența unor curți nobiliare în limita orașului, nu a direcționat structura urbană, ea dezvoltându-se în spiritul unei planimetrii specifice, aparent libere, gravitând în jurul Uliței centrale, numită de documente *Ulița cea Mare*⁵⁴.

Platoul central al orașului — cea mai veche vatră în procesul de urbanizare — cuprinde un ipotetic triunghi format de bisericiile Cuvioasa Paraschiva, Buna Vestire și Sfântul Dumitru, din care se vor dezvolta de-a lungul veacurilor străzi paralele cu șosea centrală. Dacă orașele occidentale — prin specificul lor militar — procesul de concentrare și centralizare s-a dezvoltat în limitele zidului de incintă, Râmnicul medieval integrează în habitatul citadin Ulița și Licura, într-un proces de durată. Așa se explică faptul că orașul se arată călătorului străin venit dinspre Transilvania, nu ca o fortăreață, ci ca o așezare liniștită, larg aerisită.

Au existat însă și opinii care au văzut Râmnicul oraș fortificat, ca aceia pe care au încercat să-o impună D. Bălașa și V. Bălănescu, privind „centura fortificată a orașului”⁵⁵. O cetate a Râmnicului din „bolovani de piatră și cărămidă, susținută în exterior de contraforti și turnuri de observație în colțuri” este creată de ficțiunea numișilor cercetători după modelele existente în lumea occidentală. A acceptat că „în ce'e patru părți, atât zidul de centură, cit și turnurile aveau crenele pentru apărare și observație” înseamnă a reconstituî din bolovani și cărămidă o istorie imaginară, necompatibilă cu însăși logica evoluției istorice (rezultat din citirea cinstită a izvoarelor). Zidul „fortificat” de sub terasa pieții centrale este rezultatul unor amenanjeri din epoca modernă în vederea sistematizării orașului⁵⁶.

Anton Maria del Chiaro, colaborator apropiat al lui Constantin Brâncoveanu, venit de nenumărate ori la Râmnic, scrie că Valahia este „țară deschisă, fără întăriri, fără cetăți și fără înconjur de ziduri”⁵⁷, (dacă Râmnicul ar fi fost altfel, nu l-ar fi văzut?), iar la 14 septembrie 1716 St. Croix scriindu-i lui Steinvilie se plingea de lipsa fortificațiilor, în-

năstire, aflată cîndva îngă un beceșteu, acum secat. Prin mutarea la Râmnic a Episcopiei de Streljaja „minăstirea s-a umplut de o mai puternică viață, din care a răsărit un tîrgușor” și „niciodată orașul n-a hiruit însă ca însemnatate biserică” (faș ! — n.b.o.) (*loc. cit.*), p. 127.

53. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/2.

54. D. Bălașa și V. Bălănescu, *Biserica Sf. Gheorghe din Râmnicul Valea*, în „Mitropolia Olteniei” (în continuare citat „M.O.”), an. XXV (1973), nr. 5—6, p. 479.

55. Recentelor demolări în centrul orașului (campania din toamna anului 1979 și din 1980, pentru reconstruirea nouului centru), acolo unde a fost prima vatră în procesul de urbanizare, ne-au dovedit că în zadar vor fi căutate curtile domnești și cetacea feudală, ele nu pot fi găsite, pentru că n-au existat.

56. Anton Maria del Chiaro, *Revoluția Valahiei*, ediție S. Cristescu-Cristian, Iași, 1929, p. 6—7.

formindu-l în același timp, că Râmniciul oferea cele mai bune condiții de fortificare datorită pozitiei sale geografice, cît și structurii urbane a așezării⁵⁹.

Argumentele oferite de St. Croix, în memoria său, sunt dovezi de netăgăduit că orașul nu avuse nevoie pînă la acea dată de fortificații, datorită așezării sale într-o puternică cetate naturală.

Organizarea social-politică și administrativă. Dacă vechimea orașului nu mai poate fi contestată, revine cu insistență întrebarea : de cînd putem vorbi de o conducere proprie a Râmniciului ? Răspunsul logic ar fi : de la începuturi. Este greu de presupus că o comunitate umană poate să flințeze, fără o autoritate social-politică care să conducă și să administreze treburile cu caracter intern.

Orașele din Țara Românească au fost în timpul evului mediu subordonate din punct de vedere social-economic și politic autoritatii centrale, ele devenind mai tîrziu un element de echilibru în fața tendințelor de expansiune ale feudalilor și bisericiei. În lumea occidentală procesul apariției relațiilor feudale s-a materializat de jos în sus, de la apariția surplusului incipient în sinul obștii, surplusul generator al întregii ierarhii social-politice vitioare. La români însă, sfera relațiilor feudale în timpul apariției autoritatii centrale era destul de limitată, instituția domniei devenind instrumentul generalizator al noilor relații în veacurile al XIII-lea și al XIV-lea. Datorită acestui fapt putem explica caracterul relațiilor dintre marii feudali și orașe ; în lipsa unor stări antagonice, administrațiile orășenești și-au desfășurat activitatea în relativă liniste, orașul manifestându-și autoconducerea fără imixtiuni exterioare în condițiile jurisdicției feudale românești (prin respectarea „dărîi țărilor” și a dărîilor către domnie).

La Râmnic nu vom găsi niciodată în evul mediu mari boieri, deținători de întinse proprietăți, care să joace un rol preponderent în viața orașului.

Administrarea comunității orășenești revenea unui sfat ales (nu avem nici o informație că ar fi fost numit !) dintre cel mai destoinici și mai instăriți dintre localnici. Informații despre existența acestui sfat avem destul de tîrziu. La 13 iulie 1468, Radu cel Frumos împreună cu „judecătorii” de la Râmnic se adresează lui Ladislau Hön, judele regal al Sibiului, cu cererea să normalizeze conflictul dintre râmnicanenii conduși de Jivan și negustorii sibieni⁶⁰. Pentru sfîrșitul de veac avem un document care ne păstrează informația nominală a sfatului (compus din judecători sau pîrgari). Egumenul Iosif al minăstirii Govora cumpăra de la Palco (un sas râmnicean) un loc în oraș la 26 septembrie 1485, cînd apar ca martorii : „jupan Oancea, jupan Malciu, jupan Stefan, jupan Hacica, jupan Buda, jupan Proica, jupan Lațco și Stepan, feciorul lui Nichifor, Gheorghe și Stoica feciorilui Stepan”⁶¹. Zece ani mai tîrziu sfatul are următoarea componență : jupan Oprea spătar și Lațco, Oncea

59. Constantin Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei sub austriaci*, București, 1913, p. 36—37.

60. Arh. Stat. Sibiu. *Documente medievale*, U III/82.

61. ***, *D.R.H.*, B, vol. I, p. 316.

al lui Stef, Buda, Voico, Ivan fratele lui Hacico, Stoica al lui Galian, Oprea fiul lui Gheorghe, Stoica fiul lui Stefan, ca martori în dania ieromonahului Macarie făcută Coziei, la 24 martie 1495⁶².

Analizind componenta color două sfaturi, datează la un interval de un deceniu, ajungem la următoarele concluzii :

1) patru dintre membrii sfatului (Oncea, Buda, Lațco și unul dintre fii lui Stefan) îl găsim cu același demnitate în întregul interval de timp analizat ;

2) demnitatea de membru al sfatului se putea păstra în cadrul aceleiași familii ; la 24 martie 1495 apar fratele lui Hacico, fiul lui Gheorghe și fiul lui Stefan, ceace ne determină să credem, că detinerea acestei funcții era condiționată de un anumit nivel de proprietate ;

3) în fruntea sfatului apare cel mai în vîrstă dintre oamenii săi (în cazul nostru Oancea) sau deținătorul celei mai importante dreptătorii în ierarhia statului (jupan Oprea spătar).

În dania pe care Barbu Craiovescu o face minăstiril Bistrița la 16 august 1506, apar ca martori și pîrgarii de la Râmnic : Bănilă, Stefina, Toroc, Sarchiz Carabet, Stoica al lui Stefonea, Stoica al lui Gamian, Oprea al lui Gheorghe, Tatul al lui Ianul, Buda*, Radu al lui Ivancu⁶³.

Sfatul jurătorilor — pîrgarii — se compunea din 12 bărbați, care alegeau județul (numit și „sudeț”), autoritatea moral-politică care exercita activitatea de punere în practică a hotărîrilor luate. Județul certifică cu persoana și pecetea sa justește unor judecăți și reprezinta orașul în relațiile cu vecinii.

Județul și cei 12 pîrgari erau ajutați în activitatea de conducere a obștii și de „sfatul bătrînilor”, instituție cu caracter neoficial, compus dintră bărbații cei mai în vîrstă din colectivitate. El era convocat în condiții excepționale, cind județul și sfatul pîrgarilor nu puteau rezolva disputele dintre locnici privind hotărînicile. Autoritatea lor se manifesta, fie colectiv, fie individual. La 5 decembrie 1623 „... noi bătrînilor orașului, județul Gheorghe și cei 12 pîrgari” adeveresc răscumpărarea din rumînie a lui Bolovan din Tîtești⁶⁴, iar Stanciu Curea Armășelul — om în vîrstă de o sută de ani — hotărniceste locul Coziei de la Erbăsie⁶⁵.

Autoritățile locale erau răspunzătoare din viața orașenilor atât în cadrul habitatului citadin, cât și în afara lui, pentru cei plecați cu treburile de negoț și care rămineau sub jurisdicția autorității râmnicene. Un document datat cu aproximație ante 1500 (cca 1480—1500), ne spune că „județul și... cei 12 pîrgari din orașul Râmnicului” scriu judeului regal al Sibiului și sfatului acestui oraș (cu care se considerau egali — n.b.o.) pentru un râmnicean Bogdan Hancov și dispută să cu un Benedict din Sibiu, pentru niște datorii⁶⁶. În cazul în care nu vor răspunde apelurilor râmnicene, județul și cei 12 pîrgari îl amenințau că îl vor „piri la

62. *Ibidem*, p. 411—412.

63. *Ibidem*, vol. II, p. 102—103.

* Remarcăm prezența în sfat a lui jupan Buda, peste două decenii.

64. ***, D.I.R., B, vol. IV, veac. XVII, p. 352—353.

65. Arh. Stat. București, Cozia, p. VII/1.

66. S. Dragomir, *Documente noi privind relațiile Târții Românești cu Sibiu în secolele XV și XVI*, în : „Anuarul Institutului de istorie națională”, Cluj, an. IV (1926—1927), p. 76—77.

Voicevodul. Iar pe omul nostru nu-l vom lăsa de pagubă". Condamnarea negustorilor râmnicieni pentru incalcarea legilor „sășești” și nerespectarea apelului județului și celor 12 pîrgari, îi determina pe ultimii să se adreseze domniei Țării Românești. În numele divanului un înalt dregător chema la clementă autoritățile sibiene. În 1514—1515, Oprea vîstierul (fost membru al sfatului pîrgarilor din Râmnic, cînd avea demnitatea de spătar) scrie lui Iacobus Mydwescher „pentru acest sărac din orașul Râmnicului, care zace în temniță din Cetatea Sibiului”⁶⁷.

În ultimă instanță, Mircea Ciobanul scrie burghermeisterului Sibiului, (14 iunie 1545-1552), pentru acești ai noștri Oprea și Sarchiz — erau locuitori ai Râmnicului — „căci au oarecare pagubă acolo”. În numele prieteniei dintre el și sibieni, cere „să li se plătească această pagubă”, în caz contrar „domnia mea voi lua de la oamenii voștrii și vă închid drumul” (sic! — drastică prietenie)⁶⁸.

Județului și sfatului pîrgarilor le revine sarcina stringerii la timp și de la toți membrii obștii a „dării țării”; în cazul existenței răi platnicilor dreptul feudal acorda autorităților impunerea unor măsuri de constringere economică⁶⁹.

Singurul document în care ni se nominalizează un orășean cu titlul de pîrgar este cel din 2 martie 1736, cînd Vasile pîrgarul vînde lui Simion egumenul bărăției franciscane cinci râzoare de vie cu 60 de zloti⁷⁰.

Purtător al pecetei orașului, județul era singurul în drept să valideze un document (pe care era pusă și pecetea) semnat alături de pîrgari, bătrini sau orășeni („Cu aceasta am întărit cu iscăliturile noastre și cu pecetea orașului”)⁷¹.

Primul județ al orașului identificat cu certitudine este Stefin, a cărui pecete se află în fondurile Arhivelor Statului Brașov, pe un document din 1506⁷². Pecetea tălmăcită de Aurelian Sacerdoțeanu are următoarea formulă: „+ siiu pecia(tnik) Stefina sudet (ot var)oș (Râmnicu)”; sigiliul este în parte distrus, autorul văzind în cîmpul său un scut⁷³. Stefin este o prezență activă în viața social-politică a orașului, încă înaintea

67. Ibidem, p. 67—68.

68. Ibidem, p. 58—59.

69. „Noi orosenii ot Râmnic dinpreună cu tot orașul..., cum să se știe că i-am vîndut dumnealui toată gospodăria pentru că aceasta n-au șezut ca să-și tragă toate căldiile și nevoie dinpreună cu noi, ci au fugit” și hotărâsc să-i vîndă ocina lui Tânase Păușescul postelnicul (Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/12); la 6 iulie 1687, mai mulți orășeni vînd episcopului Ștefan locurile lui Vișan din Cîmpul de jos, pentru neplata haracului (Idem, *Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/60); ocina lui Voichiță sin Pieptea este vîndută de orășenii pentru că „fugind ne-au apucat pre noi ca să plătim și partea lui de bani de haraci” (Idem, *Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/72).

70. Nicolae Iorga, *Acte din arhiva minăstirii catolice din Râmnic*, în: „Studii și documente cu privire la istoria românilor”, vol. II, București, 1901, p. 450; același îl consideră din rîndul catolicilor chiprovicieni (cf. *Din trecutul Râmnicului Vâlcii*, p. 128).

71. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/2, 22 octombrie 1736.

72. Ioan Bogdan, *Documente și reșepte privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolul XV—XVI*, București, 1902, p. 308; Idem, ediție 1905, 1905, p. 305; Arh. Stat. Brașov, *Documente medievale*, nr. 488; (apud, Aurelian Sacerdoțeanu, op. cit., p. 42, nota 22).

73. Aurelian Sacerdoțeanu, loc. cit.

de a fi ales în funcția de județ⁷⁴. În întreg veacul al XVI-lea, găsim consemnată funcția de județ, fără a fi numiți deținătorii ei⁷⁵.

La 18 noiembrie 1613, apar ca martori în hrisovul pe care Radu Mihnea îl dă lui Stanciu fiul lui Sarchiz din Bujoreni pentru ocină la Iașorâvești, Gheorghe județul și Stan județul⁷⁶. Peste zece ani, la 5 decembrie 1623, demnitatea de județ este deținută de Gheorghe județul⁷⁷. În spiritul primului document nu avem de-a face cu doi județi ai orașului în același timp, ci unul în funcție — Gheorghe —, iar Stan a deținut această demnitate mai înainte, păstrându-și doar titlul demnității; ulterior decedind nu-l mai găsim documentar.

Deținerea acestei demnități asigura o situație privilegiată din punct de vedere economic; astfel, la 17 octombrie 1638, Tudor județul avea mai multe case în oraș⁷⁸.

În primăvara lui 1641, 21 martie, cu ocazia hotărnicici unei vizite la Trolan, apar ca matori: Oprea județul, Daniil județul și Ghin județul⁷⁹; iar în anii următori îi găsim doar pe Daniil și pe Ghin județul⁸⁰. În acest caz se repetă situația anterioară, cind cei care au deținut funcția își mențin titlul demnității. Între ei, la 1 august 1652, un Proca județ apare ca martor⁸¹.

Deținerea demnității odată nu excludea posibilitatea realegerii în aceeași funcție; la 14 ianuarie 1661, Daniil biv județ (la această dată în funcție era Ioan — n.b.o.) împreună cu 12 pîrgari întăresc o carte de cumpărătură lui Radu spătar, ca peste patru ani, la 5 februarie 1664, să-l regăsim în funcția de județ⁸², iar cîteva luni mai tîrziu, 3 iulie 1665, apare ca martor, fără să î se specifică titlul demnității⁸³.

La începutul veacului al XVIII-lea, găsim ca județi pe Dobromir și Dima, martori într-un zapis pe care doi rămnicieni, Oprea și Simion, îl dau minăstirii Hurezi⁸⁴.

Prima jumătate a veacului ne oferă și surpriza deținerii funcției timp de aproape 15 ani de către Bratul județ, cel despre care s-a spus că a cumpărat funcția de la austriaci — stăpinii de atunci ai Olteniei — cu banii rămași la moartea unchiului său, episcopul Damaschin Voinescu⁸⁵.

74. Îl găsim ca pîrgar la 1485, 1495 și 1506, cf. A. Sacerdoteanu, loc. cit.

75. Județul și cei 12 pîrgari ai orașului dau carte lui jupan Stanciu logofăt pentru mai multe cumpărături la Titireci, 14 iulie 1517 (***, D.R.H., B, vol. II, p. 302); la 8 martie 1585 „sudețul și cei 12 pîrgari” certifică cumpărăturile lui Sarchiz din Bujoreni de la Pribil, „ocini și vinăriiciuri” (***, D.I.R., B, veac. XVI, vol. V, p. 181—182); Sudețul și cei 12 pîrgari dău carte la 5 septembrie 1600, lui Ghinea din Rămnic pentru ocini la Bujoreni (***, D.R.H., B, vol. XI, p. 566—567).

76. ***, D.I.R., B, veac. XVII, vol. II, p. 224—225.

77. Idem, vol. IV, p. 352—353.

78. Arh. Stat. București, Episcopia Rămnicului, p. XLIII/1.

79. Idem, Minăstirea Dintr-un Lenă, p. XXIX/16.

80. Teodor Bălaşel, Hrisoave domnești, în: „Arhivele Olteniei” (în continuare „A.O.”), an. XIX (1940), p. 107—112.

81. Arh. Stat. București, Episcopia Rămnicului, p. XLII/1.

82. Idem, Episcopia Rămnicului, p. XXXIX/9: Aurelian Sacerdoteanu, Moara din Rămnic a minăstirii Govora, în: „M.O.”, an. XV (1963), nr. 5—6, p. 383.

83. Arh. Stat. București, Episcopia Rămnicului, p. XXXIX/10.

84. Idem, Minăstirea Bistrița, p. XXXII/8.

85. Idem, Minăstirea Hurezi, p. XXXV/11.

86. (1718—1739) mai mulți orășeni din Rămnic fac mărturie asupra moșiei Bratului județ cumpărată de la Simion feciorul popei Marin (Arh. Stat. București,

Ultimul județ păstrat de memoria documentelor este Ioan județul, care cumpără, la 1 ianuarie 1758, casa lui Stoica al Caplei din Mahalaua Afumațiilor, vîndută de orășeni pentru neplata dajdiilor⁸⁷.

Din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea importanța funcției de județ scade, domnia intervenind tot mai des cu dregători domnești, ispravnici, în vederea unei mai bune administrări a orașului.

Administrația locală apără interesele orașului în fața tendințelor unor mari proprietari feudali de imixtiune în averea obștii sau de a frica dezvoltarea sa social-economică. La 14 iunie 1451, „orășenii din Râmnice cu sudețul și 12 pîrgari” se judecă în fața domnului Alexandru Mircea cu Pătru postelnic și soția sa Dumitru pentru „satul Ulita”, dispută legată de procesul de integrare în oraș a satului Ilmitrof⁸⁸. Procesul de centralizare a vieții social-economice și politice a orașului intră în conflict și cu un alt mare proprietar feudal, biserică. Egumenul Onofrei al mînăstirii Cozia se plinge lui Mihai Viteazul, „că trag orășenii pe vecini lui la oraș să dea bir cu el”, domnul dă dreptate mînăstirii⁸⁹.

În condițiile în care administrația locală nu putea rezolva litigiiile dintre localnici, domnul alegea un ispravnic de judecată, care chema părțile să aducă cîte 12 boieri și să jure; ce-i care nu puteau să-i aducă „râmîneau de lege”⁹⁰. De cele mai multe ori ispravnic de judecată era numit episcopul, aşa cum o face și Șerban Cantacuzino la 28 iulie 1681, cînd îi cere episcopului Ștefan să caute „preoți și oameni bătrîni” pentru a rezolva disputa dintre Vlad Vișinescu și mitropolitul Teodosie pentru un vad de moară al schitului Cetățuia⁹¹.

În timpul aceluiași domn, „procesul” dintre Dîlicu Rudeanu logofăt și Vlad Vișinescu pentru cotropirea unui „loc rudenesc”, este judecat de Constantin Brâncoveanu, pe atunci mare spătar, împreună cu 12 localnici⁹².

Episcopia Râmnice, p. XXXIX/83) : 30 iulie 1728, Bratul Județ se împacă cu Radu Olănescu căpitanul cu care s-a învățbit fără motiv (Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1903, vol. V, p. 148) ; 22 octombrie 1736, orășenii dau carte lui Bratul Județ pentru un vad de moară, cumpărât de la Simion, disputat de mînăstirea Govora (Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/21) ; 15 octombrie 1740, Dumitru văduva Bratului Județ zâlogește o vie a lui Goran Radu căpitanul (Arh. Stat. București, *Mînăstirea Govora*, p. XXII/2).

87. Arh. Stat. București, *Mss.* 234, f. 318 v-319.

88. ***, *D.I.R.*, B, veac. XVII, vol. IV, p. 29-30.

89. ***, *D.R.H.*, B, vol. XI, p. 411-412.

90. ***, *D.I.R.*, B, veac. XVI, vol. II, p. 182-183.

91. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/10 ; Episcopul îi comunică domnului că în urma unei judecăți dreptatea s-a aflat de partea mitropolitului și că la judecăță a participat și al doilea portar Dumitru (Arh. Stat. București, *Mitropolia Tării Românești*, p. CLXVI/30) ; la 8 octombrie 1681, frații Vișinescu, vînd mitropolitului un loc cu II taleri (Arh. Stat. București, *fond citat*, p. CLXVI/31).

92. Arh. Stat. București, *Mitropolia Tării Românești*, p. CLXVI/51 ; Idem, *mss.* 138, f. 19 v-20.

Numărul impresionant de zapise și hotărnicii păstrate, ne arată că domnia a intervenit rareori, ceace ne dovedește capacitatea administrativ-organizatorică a comunității orașenești râmniceene.

Structura demografică. Procesul de urbanizare care are la bază fenomenul de aglomerare umană într-un spațiu relativ restrins a avut un caracter permanent. Creșterea populației de la cei 4–500 locuitori, căi credem că avea Râmnicul, Ulița, Licura și Hinăteștil — la un loc! — la 6 000 în 1800⁹³, ne permite să tragem concluzia că rata de dezvoltare pentru această perioadă este destul de ridicată, comparativ cu alte orașe ale Țării Românești.

Doi călători străini care au trecut prin oraș în prima jumătate a veacului al XVII-lea, au rămas impresionați de mărimea așezărilor; negustorul italian Bartolomeo Locadello spune că Râmnicul este printre cele mai mari orașe ale țării⁹⁴, în timp ce Paul de Alep îl numește Râmnicul Mare⁹⁵.

Contele rus Alexandru Langeron scrie în 1791, că ordinea orașelor Țării Românești după mărime, este București, Târgoviște, Craiova, punind în poziția a patra Râmnicul⁹⁶.

Propunem cîteva considerații asupra căilor prin care s-a realizat sprijul demografic al localității în perioada evului mediu:

a) structurile social-politice și economice specifice feudalismului nu permiteau „mutații” de populații din afară spre oraș și datorită acestui fapt sensul principal al dezvoltării a fost „prin el însuși”;

b) prin zestre și cumpărări în hotarul orașului a unor proprietăți, de către unii boieri din imprejurimi sau negustori veniți de pește munți: familiile Rudeanu, Olănescu, Păușescu, urmașii lui Sarchiz din Bujoreni, Bujoreanu, negustorii brașoveni amintiți de pomelnicul schitului Cetățuia;

c) colonizări de sași transilvăneni și catolici sud-dunăreni, cu aprobația domniei⁹⁷:

93. Pompei Samarian, *O veche monografie sanității a Munteniei*, „Topografia Țării Românești” de dr. Constantin Caracuș, București, 1937, p. 210.

94. „Călători străini despre țările române”, vol. V, București, 1973, p. 34.

95. Idem, vol. VI, București, 1976, p. 113.

96. G. Bezuiconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1944, p. 119.

97. La începuturi masiva colonizare săsească din secolele XIII–XIV și apoi colonizarea catolicilor din Chiprovăț, spre sfîrșitul veacului al XVII-lea (a se vedea paragraful următor, despre catolici — n.b.o.).

Colonizări izolate:

— armeni: (1615) septembrie 24, Conda armeanul apare ca martor în hrisovul pe care Radu Mihnea îl dă lui Oprica din Râmnic, pentru satul Lazu (***, D.I.R., B, veac. XVII, vol. II, p. 434–435); Luca Ogaz armeanul se ocupă cu negoțul în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, având în Uliță o băcănie (***, Acte judiciare din Țara Românească, 1775–1781, București, 1973, p. 861–862, 13 martie 1780; Arh. Stat. București, MSS. 215, f. 96 v–98, 20 martie 1783);

— greci: (1605–1607), Chera Gracul face mai multe danii Episcopiei (***, D.I.R., B, veac. XVII, vol. I, p. 204); 14 septembrie 1609, Mera Grecul apare ca martor (***, D.I.R., B, veac XVII, vol. II, p. 411–412); f.a., Andrei Grecul se căsătorește cu nepoata lui Tânase Sibișeanul (Arh. Stat. București, Episcopia Râmniciului, p. XXXIX/47); Stroc feciorul lui Andrei Grecul vine schitului Cetățuia un loc pe Pucioasa, 8 iulie 1603, (Bibl. Acad. R.S.R., MSS. 610, f. 69 v); Anania Grecul dăruiește ante 13 februarie 1706 o vie Episcopiei (Arh. Stat. București, Episcopia Râmniciului, p. XLIV/4).

d) prin eliberări de rumini și așezarea în oraș a unor locuitori proveniți din afara lui;

e) prin cumpărări și danii de țigani și robi; țiganii Coziei se aflau în Ulița de pe apa Râmniciului, iar cei ai Episcopiei în Țigania aflată în Cîmpul de sus al orașului, spre Cetățuie⁹⁸.

Locuitorii români erau de origine ortodoxă și asemenea lor armenii și greci. Catolici erau sașii transilvăneni și bulgarii sud-dunăreni stabiliți în oraș.

Procesul de omogenizare a societății s-a făcut fără opreliști, mărturie în acest sens stând căsătoriile dintre localnici și noli veniti. Dumitru Olănescu — descendenta din una dintre cele mai vechi familii valcene — se căsătorește cu Matei Chirpovațul⁹⁹, iar medicul sibian Adam Ulrich, stabilit la Râmnic, se căsătorește cu o localnică¹⁰⁰.

Comunitatea catolică. Referitor la originea catolicilor din Râmnic, Pavel Chihiaia îi vede colonizați în urma celor din Câmpulung și a celor de la Argeș, contemporani cu cei din Tîrgoviște, adică la începutul veacului al XV-lea, în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân¹⁰¹.

Faptul că sașii râmnicieni apar atestatei documentar la sfîrșitul veacului al XIV-lea, prin Bars (Bartolomeus) și Mădrâcica (maghiarul madár — pasăre), consemnată în hrisovul cu privilegii pe care același domn îl dă minăstirii la 4 septembrie 1389¹⁰² ne determină să credem că procesul de colonizare al sașilor începe cu mult înaintea domniei acestui voievod. În 1780, catolicul Bonaventura Andreian din Câmpulung socotește sașii râmnicieni ca aduși de soția Margareta a legendarului Negru Vodă¹⁰³. În realitate procesul cunoaște mai multe etape, începînd din a doua jumătate a veacului al XIII-lea și încheindu-se la mijlocul celui de al XIV-lea.

Colonizați la Râmnic, sașii nu au beneficiat de privilegii speciale din partea domniei, ci li s-a recunoscut statutul de cetăteni egali cu localnicii. El au fost de la început considerați „în rindul oamenilor țării”, plătind dăjdii și avind aceleasi drepturi economice și politice.

Sașii râmnicieni s-au ocupat cu practicarea meșteșugurilor și negoțului. Nu au neglijat nici activitățile de practică agricolă. La 16 septembrie 1410, cînd Vlad Dracul întărește lui Doroteiu ieromonah un loc la Licura și șase vii, se amintește că una dintre vii a fost cumpărată de la

98. Țigănia minăstirii Cozia avea la 1774, 50 de sălașe (cu un total de 141 de membri) dintre care 8 meșteșugari (4 potcovari, 1 cismar, 1 sobar, 1 croitor și 1 lăutar), restul ocupindu-se cu activități pastorale-agricole (Arh. Stat., București, MSS. 209, f. 431 v-432 v; 10 decembrie 1783, se menționează că țigănia dinspre Cetățuie se afla pe proprietatea Episcopiei (Arh. Stat. București, *Episcopia Râmniciului*, p. XLIV/7).

99. Arh. Stat. București, MSS. 234, f. 319 v.

100. V. A. Urechia, *Istoria Românilor, 1774—1800*, București, vol. V, p. 80—81.

101. Pavel Chihiaia, *Un vechi monument de arhitectură din Rm. Vîlcea. Biserica Sf. Dumitru*, în: „*Studii și cercetări de istoria artei*”, Seria artă plastică, tom. 14 (1967), nr. 2, p. 186.

102. ***, D.R.H., vol. I, p. 28—30; N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 21 și 443.

103. J. Fr. Sulzer, *Geschichte des transalpinischer Daciens was ist der Walachen Moldau und Bessarabiens im Zusammenhange mit der Geschichte des Ubrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen*, Viena, vol. III, 1783, p. 636.

„Laslău (Laszlo! — n.b.o.) prin meșter¹⁰⁴. Radu cel frumos și sfatul păgăriilor de la Râmnice scriu la 13 iulie 1468, sibienilor, recomandindu-l acestora pe susul Benedict¹⁰⁵.

Alături de negustorii locali, sașii se aflau în comerț cu negustorii din orașele Transilvaniei, unelenea lui Bogdan Huncov, pe care îl găsim atestat documentar¹⁰⁶. Alți negustori — Andreas, Iacob, Demeter, Istvan, s.a. — importau de la Sibiu și Brașov, cuțite, funii, coase, șei, pălării, piele, etc.¹⁰⁷. Este perioada în care Radu cel Mare se plinge că sibienii nu și-au plătit datorile față de râmnicienii¹⁰⁸. În documentele interne sașii sunt citați sporadic: Gheorghe și Paul Sasul (doi frați) la 26 decembrie 1611¹⁰⁹, ca trei ani mai tîrziu, la 13 noiembrie 1613, Gheorghe să apară și sub numele de Gheorghe Ungurul (cel venit de dincolo de munți — n.b.o.)¹¹⁰.

Timpul indelungat de conviețuire a făcut ca între comunitatea locuitoare a orașului și grupul săsesc să nu existe animozitate, sașii integrindu-se treptat, singura deosebire râmninind cea de ordin religios. Procesul de omogenizare s-a realizat prin trecerea la ortodoxism a sașilor și prin căsătorii. În 1640, episcopul catolic al Sofiei, Petrus Deodatus Bakšić scrie că pe vremuri catolicii râmnicieni erau mulți și aveau și biserică, dar pe vremea episcopului de Valahia, Andrea Bogoslavich, mulți au trecut la ortodoxism, sub motivul că acest episcop îi impusese la o contribuție¹¹¹.

Franciscanul Lațco se căsătorește cu râmniceanca Stanca, care la 1664 vinde arhimandritului Vasile o ogradă sub cetate, cumpărată de la Stanca Sarchiz din Bujoreni¹¹². Douăzeci de ani mai tîrziu, „jupan Lațco den Râmnic” donează locul amintit schitului de la Cetățuia¹¹³. După un veac, Antonie Nicolantin, chiprovicean românizat, își căsătorește fiica Stăncuța — dându-i o frumoasă avere — cu Ștefan Papistașu¹¹⁴.

Beneficiari ai unor danii domnești și mai apoi prin cumpărări de săliști, vître de case, case, vîl și pomet, franciscanii râmnicieni ajung de-a lungul timpurilor stăpini ai unor întinse averi în vatra orașului și în imprejurimi¹¹⁵.

104. ***, *D.R.H.*, B. vol. I, p. 157—159.

105. Arh. Stat. Sibiu, *Documente medievale*, U III/182.

106. S. Dragomir, op. cit., p. 76—77.

107. ***, *Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archienchnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt*, Sibiu, p. 272, 274, 283, 290, 291, 301 și 309.

108. I. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu (1470—1653)*, București, 1938, p. 15.

109. ***, *D.J.R.*, B. veac. XVII, vol. II, p. 37—38.

110. *Ibidem*, p. 224—225.

111. ***, *Acta Bulgariae Ecclesiastica ab a 1565 usque ab a 1799... Zagrobiae*, 1887. (*Monumenta Spectantia Historia Slavorum Meridionalium*, vol. XVII), nr. LV, p. 101: ...Râmniciul odinioară oraș catolic, apoi a ajuns schismatic din vîna unui episcop care puncta pe credincioșii să plătească dare... Râmnic în care au fost mulți din acest neam (catolicei — n.b.o.) și biserică se mai păstrează încă spune că au și preot (cf. ***, *Căldări străine despre țările române*, vol. VI, București, 1976, p. 212).

112. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmniciului*, p. XXXIX/38.

113. Idem, *Mitropolia Tîrsei Românești*, p. CLXVI/38.

114. Toma G. Bulat, *Două foi de zestre și o diată*, în: „A.O.”, an. V (1926), nr. 28, p. 421—422.

115. Nicolae Iorga, *Stări și documente*, vol. I, p. 257—258.

Numărul familiilor de catolici la Râmnic a fost în jur de 20—25: atât Giovanni Botero (1540—1617)¹¹⁶, cât și Jeronim Arsengo (1610)¹¹⁷, spun că orașul avea 20 de case de catolici cu 180 de suflete (!). El declară că aceștia duceau lipsă de preot catolic, servindu-se de unul luteran. În prima jumătate a veacului al XVII-lea, catolicii aveau preot, ne-o spun două documente, unul din 15 mai 1632, cînd egumenul Coziei Dionisie și cîțiva localnici, hotărnicesc proprietățile minăstirii în oraș aflate alături cu „popa săsescul”¹¹⁸, locuri cu care același preot era vecin și la 10 decembrie 1657¹¹⁹.

Cu aprobatarea domniei, sașii râmniceni și-au construit o clădire pentru întinere și un oratoriu, cu funcție de capelă pentru oficierea slujbelor¹²⁰. Cu timpul această capelă a început să se deterioreze, pentru că la 1652 franciscanul Maria Speara de Narni vede biserică ruinată și săracă¹²¹, iar mai tîrziu Gabrielis Mančic (Thomassy) vede numai zidurile și se plinge de lipsa preotului¹²². La 1673, capela se afla într-un grad înaintat de distrugere¹²³.

Cucerirea Belgradului la 1688 de către generalul austriac Ludovic von Baden și sub atâtarea iscoadelor imperiale în colonia catolică de la Chișovați izbușni râscoala condusă de George Peiacovici. Vizirul Küprili Mustafa Pașa înăbușî râscoala în singe, dărîmă orașul, iar pe catolici li alungă¹²⁴. Răsculații trec Dunărea în Țara Românească, unde Constantin Brâncoveanu îi colonizează în Oltenia și le acordă privilegii¹²⁵. Noi veniți nu au influențat cu nimic organizarea vietii urbane a orașului. Beneficiari ai privilegiilor acordate de domnie, ei au investit banii în activitatea comercială. Intrucît sfera agricol-mestesugărească era deținută în totalitate de localnici, iar prețul pămîntului era destul de ridicat. La început localnicii i-au primit cu ostilitate, pentru că la 11 iunie 1698, călugări observanți din orașele Olteniei — în care au fost colonizați chiprovicienii — se pling că nu pot trăi de pe urma credincioșilor ortodocși¹²⁶.

La începutul veacului al XVIII-lea, colonia catolică de la Râmnic devine o reprezentantă a politicilor austriace de înaintare la sud de Carpați¹²⁷. În timpul stăpînirii habsburgilor asupra Olteniei, catolicii se bucurau de același regim ca și negustorii compaști din Transilvania. La 1719, se aflau la Râmnic 46 de familii de catolici chiprovicieni (la care se adăugau sași

116. Giovanni Botero, *Delle relationi universali*, Venezia, MDXCVII, p. 59.

117. ***, *Călători străini despre Tările române*, București, vol. II, 1970.

118. ***, *D.R.H.*, B, vol. XXIII/p. 567—568.

119. Arh. Stat. București, *Mss. 209*, f. 81—81 v.

120. Apud, Pavel Chihaia, *op. cit.*, p. 182, „Coventibus itaque pluribus Bulgaris, etiam patres nostri stabile hic habitationem fecerunt et aedificato interim oratoria ac modico habitacule...”, nota 21.

121. G. Călinescu, *Altre notizie sui misionari cattolici nei paesi romeni*, în: „Diplomaticum Italicum”, Roma, vol. II, p. 1930, p. 305—306.

122. ***, *Acta Bulgariae Ecclesiastica*, vol. XVIII, p. 268 și 360.

123. G. Călinescu, *op. cit.*, vol. I, Roma, 1925, p. 104.

124. M. Romanescu, *Argintăria la bândești și români balcanici în veacurile XVI—XVIII*, București, 1943, p. 120.

125. T. Andreescu, *Chiprovicienii din Muntenia în secolul al XVII-lea*, în: „A.O.”, an. XV (1936), nr. 86—88, p. 396—397.

126. ***, *Acta Bulgariae Ecclesiastica*, vol. XVIII, p. 320.

127. Nicolae Iorga, *Negoțul și mestesugurile în trecutul românesc*, București, 1906, p. 144—145.

din oraș), iar la Brădiceni — Gorj un număr de 36 de familii¹²⁸. Ei beneficiau de toate drepturile jurișdicției feudale: aveau proprietăți mobiliare și imobiliare (case, grădini, vii, livezi, ogoare, prăvălii, etc.), dreptul de a construi mănăstiri, școli, de a întine tîrg săptămânal (martî) și unul anual de cinci zile Sfintă Măria¹²⁹. La începuturi au avut conducere proprie, în frunte cu un căpitan, ajutat de jude, jurați și paroh. Actele companiei erau întărite cu pecetea comunității, reprezentată printr-o cruce¹³⁰. După reîntregirea Olteniei cu Țara Românească, caracterul strict organizatoric se atenuea, cuprinzindu-i treptat — din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și pe ceilalți negustori localnici.

In ultimul deceniu al veacului al XVII-lea și în primul al celui următor, catolicii au făcut repetate încercări pentru zidirea unei biserici — s-au rezidirat celei vechi — și recunoașterea statutului juridic al acestora. Episcopul Ilarion al Râmniciului Nou Severin (1693 iunie 30—16 martie 1705) consimțe ca aceștia să-și construiască o capelă nouă la Râmnic. Această aprobată a atras asupra sa o drastică sanctiune dată de Mitropolia Țării Românești, prin scoaterea din scaun și trimiterea la mănăstire¹³¹. Dintre cele cinci motive ale ceterisirii lui Ilarion primele două se refereau la relațiile sale cu catolicii din oraș: 1) a consimțit ca adoratorii papei să-și construiască biserică la Râmnic, și 2) a consimțit catolicilor să-și îngroape morții în cimitirul ortodox¹³². Sanctiunea acordată lui Ilarion rămîne un exemplu pentru generatiile viitoare. În 3 aprilie 1794, cînd preotul catolic Stierna cere pentru catolicii craioveni aprobată să-și construiască o capelă, mitropolitul Dositheu Filitis îi scrie domnului (Alexandru Moruzi) că „in Condica Sfintei Mitropolii se află scris ceterisit al unui Ilarion ce au fost episcop la Râmnic, în zilele răposatului Constantin Brâncoveanu și cea dintîi greșeală se vede că au fost, pentru că a dat voie catolicilor de și-nu făcut biserică la Râmnic”¹³³.

În dorință de a-și ridica o biserică în locul capelei, catolicii cumpără de la „Radu i brat Dima” un loc pe care se va ridica „temelia bisericii Bărăției”¹³⁴.

Beneficiind de situația favorabilă creată de administrația austriacă asupra Olteniei, „pater Gregorius” roagă comisarul general al provinciei să ridică acest sfînt lăcaș la rangul de mănăstire¹³⁵, pentru a putea zidi biserică necesară.

Răspunzind rugămintii lui „pater Gregorius”, administrația austriacă dă aprobată necesară, pentru că în anii 1722—1723 este zidită Bărăția

128. Constantin Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt austriaci*, București, 1913, vol. I, p. 401.

129. Constantin Serban, *Știri despre activitatea unor meșteșugari și negustori bulgari din Țara Românească în secolul al XVIII-lea*, în: vol. „Omagiu lui Petre Constantinescu-Iași, cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani”, București, 1965, p. 360.

130. *Ibidem*.

131. Constantin Giurescu, op. cit., vol. III, București, 1944, p. 42, 44 și 50; Athanasie Mironescu, *Sfânta Eparchie a Râmniciului Nou Severin în trecut și acum*, București, 1906, p. 84.

132. Gheorghe Enădecanu, *Condica Sfintă*, în: „B.O.R.”, an. II (1875—76), p. 729—732 și an VIII (1884), p. 732.

133. Constantin Erbiceanu, op. cit., p. 147—148.

134. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 257.

135. C. Giurescu, op. cit., p. 79.

catholică din oraș¹³⁶, bineînțeles și cu sprijinul material al noilor stăpini. Dintr-un raport din veacul al XVIII-lea¹³⁷ afișăm, însă, că înainte de 1722—23, cind a inceput construirea bisericii, a existat pe același loc o clădire a franciscanilor și un oratoriu pentru oficierea slujbelor. Cade cu această ocazie orice ipoteză privind originile catolice ale bisericii Sfintul Dumitru.

Zidirea bisericii din Râmnec făcea parte din planurile de expansiune ale austriacilor la sud de Carpați, care intentionau să ridice cît mai multe biserici catolice, să înființeze școli germano-latine, a unui seminar pentru pregătirea preoților și să orîndu-lască un episcop la Râmnec¹³⁸. În 1731, cind austriacul Johann Weiss cunoaște orașul, în desenul făcut acestuia, dintre cele patru biserici reprezentate, cea a franciscanilor este înaltă și spațioasă, avind o clopotniță cu trei etaje și cu cîte o fereastră în fiecare parte a etajului¹³⁹. Această mînăstire domina platoul central al orașului.

Între râmnicienii ortodocși și catolicii orașului începe o puternică dispută pentru intîietate economică caracterizată la începutul veacului XVIII-lea prin repetate procese pentru pămînt, vîi, pomet, case, etc. La 20 martie 1718, Barbu Brăiloiu biv vel sârdar vine la Râmnec din însărcinarea administrației chesărîștei pentru a judeca procesul dintre Antonie Băratul (egumenul bisericii catolice — n.b.o.) și Chirca ceaușul și frații săi — Mihai și Voicu —, feciorii Pătrului Hulubescu, pentru „o vie din dealul Troianului și cu partea ei de săliște“, vie pusă în zălog de Tudosie Olănescu drept 250 de taleri la Bărați, trecind ziua și neîntorcind banii, Hulubești cer dreptul de a răscumpăra ca unii care o vinduseră la începutul lui Tudosie Olănescu¹⁴⁰. Nu cunoaștem rezultatul acestui proces, dar la 24 martie 1719, mînăstirea franciscană prin egumenul său Antonie Marsteller cumpără casele lui Tudosie Olănescu din Râmnec, zălogite de frații Hulubești, cu 60 de taleri¹⁴¹. Alte case zidite de ei, împreună cu ale lui Tudosie Olănescu, vor deveni hanul mînăstirii, sursă sigură și permanentă de venituri.

Catolicii se bucurau de un respect deosebit în cadrul vieții sociale râmnicești. La 20 iunie 1702, Lazăr Chiproviceanu cumpără de la Stan Tabacul o livadă în Valea Iaga¹⁴², pentru ca Gheorghe Lamboviț „din compania bulgar(ilor)“ să-și pună pecetea pe actul de hotărnicie în urma disputei dintre mînăstirea Cozia și schizul Iezer, 22 septembrie 1708¹⁴³. În 1723 (28 iunie), apar ca martori într-un act pe care arhimandritul Petronie al Segarcei îl dă vîtafului Bratu, pentru o moară pe apa Râmnecului, sașii

136. Nicolae Iorga, op. cit., p. 435, „Anno 1723 iulij 5, cum solemnitate positus fuit benedictus primus pro templo fundamentalis lapis... Templum fuit circa annum 1730 consecratum...“.

137. Ibidem.

138. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiandă*, vol. IX, Mavrocordășii, București, fa., p. 72.

139. Alexandru A. Vasilescu, *Descrierea și proiectele de fortificație a mînăstirilor mai însemnate și a locurilor strategice din Oltenia întocmite la 1731, de inginerat major Johann C. Weiss* în : „A.O.“, an VII (1928), nr. 37—38, p. 256.

140. Nicolae Iorga, op. cit., p. 229—230.

141. Ibidem, p. 449.

142. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnecului*, p. LXI/4.

143. Aurelia Sacerdojeanu, *Fabrica de hirtie din Râmnecul Vâlcii în secolul al XVII-lea*, în : „Buridava“, Studii și materiale, Muzeul județean Vâlcea, 1972, p. 281—282.

Antonius Gunghrih și Carol Maier¹⁴⁴. Ioța (Ioia) feitorul Iovei Iovepalin vinde la 26 aprilie 1732 minăstirii catolice o casă cu 55 de florini nemăști, document semnat de mai mulți negustori chiprovicieni¹⁴⁵.

În tendință lor de expansiune economică adeseori franciscanii se lovesc de opoziția localnicilor. În spiritul unor privilegii mai vechi el cer ajutorul domnicii, care la rîndu-i prin oamenii săi cere dreaptă judecată. La 15 martie 1759, Constantin Dudescu vel vornic, Constantin Kretulescu marele ban și Constantin Brâncoveanu vel logofăt, judecă pe bărății franciscani cu Macarie călugărul (pe mirenie popa Manta) pentru 15 răzoare de vie în dealul Tatomîrului¹⁴⁶.

Beneficiind de calitățile organizatorice ale lui Anton Marsteller, într-un timp relativ scurt, Bărăția reușește să aibă în vatră orașului 15 bucăți de vie, pe care alături de un șopron mare și un bordeiaș mic în pămînt (unde ședea vierul), și-a făcut pivniță de piatră boltită asupra căreia a ridicat case¹⁴⁷. Prestigiul moral și politic de care se bucura egumenul franciscan îl determină pe judecătorul orașului — Bratu — să-l ia drept martor alături de alți 23 de râmnicieni în procesul său cu minăstirea Govora, pentru un vad de moară la apa Râmnicului, document în care Anton Marsteller întărește semnatura cu pecetea sa (ovală în ceară roșie, în scurt cu un ebraic)¹⁴⁸.

Mulți sași ocupau funcții în administrația de stat: astfel, Antonie Marsteller apare cu titlul de „vornic”, iar Neluca Neamțul ca pitar¹⁴⁹. Ultimul cumpără de la popa Preda ot Cheia două răzoare de vie în dealul Licurei¹⁵⁰.

Autoritatea morală a celor viștrnici este luată drept garanție (ca martori) în procesele locale: susul Calapanci „om în vîrstă de 80 de ani” apare ca martor la 22 septembrie 1736, cu ocazia disputei dintre Bratul judecătorul orașului și mănăstirea Govora¹⁵¹.

Urmașul lui Antonie Marsteller în funcția de egumen al Bărăției catolice este Pater Ludovicus „guardianus”, care la 13 martie 1780 se judecă cu Maria Oguz, soția lui Petru Bacon, pentru o vie rămasă de la fostul ei bărbat — acum decedat! — Ogaz Armeanul¹⁵². În 1781 comandă Casel Hagi Pop din Sibiu 25 000 de cuile pentru acoperirea bisericii catolice¹⁵³. La 1 aprilie 1783 semnează un zapis cu Constantin Socoteanu, pentru o vinzare mai veche făcută de fostul egumen și episcopul Grigore Socoteanu¹⁵⁴.

Mărfurile produse la Râmnice sau cele aduse din import de negustorii sași, erau desfăcute în mai multe băcăni apartinând fie bărăției, fie particularilor. Băcănilile Bărăției constituiau „magazinul de lingă baltă”¹⁵⁵.

144. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/19.

145. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 449.

146. *Ibidem*, p. 234—235.

147. *Ibidem*, p. 436.

148. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/2.

149. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 450—451.

150. Arh. Stat. București, *Mss. 215*, f. 96 v—97.

151. *Idem*, *Episcopia Râmnicului*, XLVI/2.

152. ***, *Acte judiciare*, 1775—1781, p. 861—862.

153. Nicolae Iorga, *Scriitori de boieri și negustori olteni și măneni către Casa Hagi Pop*, în: „*Studii și documente*”, vol. VII, București, 1906, p. 97.

154. *Idem*, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 458.

155. *Ibidem*, p. 449.

Rentabilitatea vieții negustorești îl determină pe Vasile egumenul să cumpere spre sfîrșitul veacului de la Radu Budur, un loc pentru a face o prăvălie¹⁵⁶.

Spre sfîrșitul veacului în condițiile în care tot mai mulți catolici trec la ortodoxism, prosperitatea minăstirii decadă.

În urma repetatelor jable, Mihai Suțu întărește cărți de privilegii la 9 iunie 1792¹⁵⁷ și la 28 august 1793¹⁵⁸, catolicilor, „care s-au îndeletnicit cu dreaptă muncă și hrana a neguțătorilor ce și-au făcut un lăcaș de inchinăciune”, dindu-le „să aibă a ținea patru oameni aduși din străinătate, să aibă a scuti ale disericii bucate de oierit una sută cinci zeci, de dijmărit litre două sute, să aibă a ținea un vieru la viile bisericil“. etc. Aceleași privilegii sunt reîntărite de Alexandru Ipsilanti la 25 octombrie 1797¹⁵⁹ și Gheorghe Hangerli la 10 iunie 1798¹⁶⁰.

Spre sfîrșitul veacului al XVIII-lea, procesul de integrare a celor două comunități ortodoxe și catolice — este aproape încheiat.

În concluzie, putem considera că : habitatul citadin al Râmnicului medieval s-a dezvoltat pe baza legilor devenirii sociale în cadrul structurilor feudale, fără rețete de împrumut sau modele de copiat. Prezentul studiu și-a propus să contribuie la cunoașterea condițiilor sociale, economice și politice, ale apariției orașelor feudale românești de la sud de Carpați.

LA STRUCTURE DU HABITAT URBAIN À RAMNICUL MÉDIEVAL

RÉSUMÉ

Dans son étude, l'auteur présente la naissance de la ville médiéval au sud des Carpates. Il faut souligner la conclusion finale de l'étude : L'habitat urbain de Râmnicul médiéval s'est développé sur les lois de la transformation sociale dans le cadre des structures féodales (évitant la voie d'emprunt) sans suivre des modèles étrangers.

L'étude contribue à la connaissance des conditions social-économiques et politiques de l'apparition des villes féodales roumaines.

^{156.} Ibidem, p. 249.

^{157.} V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1777—1800, tom. IV, București, 1892, p. 96—97.

^{158.} Ibidem, tom. V, București, 1893, p. 54.

^{159.} Ibidem, tom. VII, București, 1894, p. 25.

^{160.} Toma G. Bulat, *Contribuții documentare la istoria Olteniei*, sec. XVI, XVII și XVIII, Rm. Vilcea, 1925, p. 112—113.